

5.Chornyj, O. V. (2007). *Pidgotovka specialistiv dlya mors'kogo flotu v Ukraini v ostannij chverti XVIII – na pochatku XX st.* [Training of specialists for the marine fleet in Ukraine in the last quarter of XVIII – beginning of XX centuries]. Kyiv.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

ЗОЛОТОВСЬКА Вікторія Сергіївна – аспірант кафедри педагогіки й менеджменту освіти Комунального вищого навчального закладу «Херсонська академія неперервної освіти».

Наукові інтереси: становлення і розвитку морської освіти в Україні, вивчення іноземних мов у закладах морського профілю.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

ZOLOTOVSKY Viktoriya Sergiivna – postgraduate student of the Department of pedagogy and management of education and Communal higher educational establishment «Kherson Academy of continuous education».

Circle of research interests: formation and development of Maritime education in Ukraine, the study of foreign languages in the establishments of the sea profile.

Дата надходження рукопису 17. 09. 2017 р.

УДК: 781.85.954.6

КОРНЮХІНА Анна Валентинівна – аспірант Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка
e-mail: korn-a@ukr.net

СПЕЦИФІКА ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ РИТМІЧНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ СКРИПАЛІВ ПОЧАТКІВЦІВ

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. У Національній доктрині розвитку освіти України у ХХІ столітті підкреслюється, що головна мета української системи освіти – створити умови для розвитку та самореалізації кожної особистості, здатної навчатися впродовж життя, створювати й розвивати цінності громадянського суспільства.

Серед актуальних проблем сьогодення особливої уваги заслуговує питання зростання ролі художньо-естетичного виховання та розвитку здібностей дітей. Музичному вихованню відводиться особлива роль, адже воно є одним із засобів формування особистості дитини з самого раннього віку, у процесі якого відбувається її становлення як особистості, формування свідомості, здатності до розуміння музичного мистецтва.

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить, що розвиток почуття ритму є однією з найбільш важливих і складних проблем в педагогіці. В останні роки і десятиліття ця проблема була предметом уваги багатьох зарубіжних та вітчизняних авторів музично-педагогічних праць (Е. Жак-Далькроза, К. Орфа, М. Монтессорі, К. Г. Мостраса, Б. М. Теплова, Л. А. Баренбойма, Н. А. Ветлугіної, А. Д. Артоболовської, Л. С. Виготського та багатьох інших).

Мета статті – розкрити особливості і специфіку формування та розвитку ритмічної

організації в процесі музичного виховання дітей.

Виклад основного матеріалу дослідження. Формування почуття ритму у дитини – одна з найбільш важливих завдань музичної педагогіки та в той же час, як загальноновизнано – одна з найбільш складних. Проблеми музичного ритму присвячено безліч робіт музикознавців. Наукові дослідження підкреслюють важливе місце почуття ритму в структурі музикальності та його вплив на розвиток інших музичних здібностей. Найбільш повно це питання розглянуто з точки зору педагогіки і психології, але не можна забувати, що з самого народження людини почуття ритму тісно пов'язане з його тілесними відчуттями.

Б. В. Асаф'єв зазначає, що ритм – це те, що дає рух (життя) музиці, ритм легко відчутти, але важко усвідомити і визначити.

Основи для майбутнього загальномузичного та предпрофесійно-музичного розвитку дітей закладаються в перші роки навчання. Це особливий період, коли створюється творчий фундамент, на базі якого формується ставлення до музики як до мистецтва.

Здібностей, які не розвиваються, в природі не існує і існувати не може, отже, почуття музичного ритму розвивається. Інше питання, в якій мірі воно може довільно виховуватися, які в даному випадку межі ефективності практичної дієвості відповідного педагогічного втручання.

Виховання любові до музики, розвиток почуття ритму, ладового слуху та музичного мислення, формування виконавчих умінь та навичок, засвоєння елементів нотної грамоти – все це переплітається один з одним в роботі з початківцями.

Швейцарський педагог Е. Жак-Далькроз, який вивчав проблему ритмічного виховання, підкреслював, що для її ясного розуміння необхідно вивчати і фізіологію. Згідно з його теорією, музичний ритм повинен бути не пояснений та засвоєний, а «тілесно пережитий», запроваджений в русі. Призначення своєї системи Далькроз сформулював так: «Мета ритміки – підвести її послідовників до того, щоб вони могли сказати до кінця своїх занять не стільки «я знаю», скільки «я відчуваю», і перш за все створювати в них непереборне бажання самовиразитися, що можна робити після розвитку їх емоційних здібностей і їх творчої уяви» [2].

Почуття музичного ритму, як не раз зазначалося психологами, має в своїй основі моторну і емоційну природу. Спеціальними дослідженнями доведено, що ритмічне переживання музики завжди супроводжується тими чи іншими руховими реакціями. Іншими словами, музично-ритмічне переживання людини так чи інакше опосередковується її м'язовим почуттям.

Почуття ритму має рухову природу: його природний безпосередній прояв йде не від розуму, а від рефлекторної м'язової реакції на яскраве музичне враження. Чим яскравіше музичне враження тим сильніші неусвідомлені м'язові скорочення («машинальні» рухи).

За словами А. Артоболєвської, ритму не тільки вчать, скільки їм «заражають». Головні помічники у вивченні ритму – слух та музична пам'ять, фізичне відчуття руху. Відомості з області ритму повинні перейти в свідомість дитини нерозривно з почуттям часу, адже «музика – мистецтво, що протікає в часі» [1].

Особливий інтерес представляє наукова робота Б. М. Теплова «Психологія музичних здібностей». На підставі досліджень музичних здібностей дітей, автор робить деякі висновки по класифікації музичних здібностей, уточнює характер музичної діяльності, що дозволяє розвивати природні задатки дитини. Перш за все він показує спів, в процесі якого розвиваються здібності до звуковисотного розрізнення і відтворення. Потім ритмічні рухи, тому що в «ранньому віці музично-ритмічне почуття проявляється в тому, що слухання музики абсолютно безпосередньо супроводжується тими чи

іншими руховими реакціями, які більш-менш точно передають ритм музики» [3].

Щоб захопити, «заразити» ритмом, педагогові необхідно застосувати вражаючі музичні образи (програмну ритмічно загострену музику), яскраві наочні посібники (малюнки-ілюстрації), а також словесні аналогії (підтекстовки, приказки, віршики, промовки, лічилки і т.п.). Уміле оперування цими трьома складовими – музика, малюнок, слово – змушує дитину пережити ритм і викликає бажання відтворити його всіма доступними способами: кроками, погойдуваннями, ударами, відстукуваннями. Таким чином основою виховання ритму дітей є рух під таку музику, яка викликає емоційний відгук у дитини та будить її уяву.

Як відомо, людина осягає, усвідомлює зміст музики в різних видах музичної діяльності, починаючи зі слухання її. Але особливо інтенсивно, поглиблено вона проникає в сенс музичної мови в процесі власного виконання, стимулюючого найактивніші, загострені форми музичного переживання. Саме в ході виконавської діяльності перед музикантом розкриваються ті нюанси творчої думки композитора, які в іншій ситуації могли б залишитися і нерозкритими.

Художньо-змістовне виконання музики створює природні передумови для виховання і розвитку музично-ритмічного почуття, що розуміється як здатність активно переживати (відобразити в русі) музику і внаслідок цього тонко відчувати емоційну виразність тимчасового ходу музичного руху.

І все ж починати роботу з дітьми слід з виховання «почуття тимчасової упорядкованості», без чого неможливо ні осмислене виконання, ні формування виконавчих навичок.

Велику роль в музично-ритмічному вихованні грає вироблення в дитини відчуття ритмічного стилю музики, розуміння специфічних рис і особливостей цього стилю. Для кожної епохи, історичного періоду характерний певний музичний ритм; будь-яка сильна композиторська індивідуальність своєрідна і неповторна, зокрема, і в тому, що стосується організації звукових концепцій у часі (тобто метроритму). Іншими словами, кожен стиль характеризується своїми особливостями ритміки, зумовленими змістом музики і залежними від характеру відтворюваних вольових процесів, а також від ролі, яку вони відіграють у складному комплексі відображуваних технічних явищ.

З точки зору завдань музичної педагогіки розглянуте питання переломлюється так: чим більше різних

ритмічних стилів пізнано, засвоєно, естетично пережито дитиною, тим більше з'являється підстав говорити про закінченість «енциклопедичності» його музично-ритмічного виховання.

У чому виражається почуття ритму? Ряд авторитетних дослідників, в тому числі і автори найостанніших досліджень в даній області, вказують на три головних структурних елемента, що утворюють почуття ритму – темп, акцент, співвідношення тривалостей у часі. Отже, сприйняття і відтворення темпу, акценту і тимчасових співвідношень тривалостей об'єднуються в первинну музичну здатність.

На шляху до усвідомлення і прояву ритмічного початку у музиканта-скрипаля лежить багато технічних перешкод, і тільки поступове, послідовне подолання ритмічних труднощів дозволить з часом виявити наявність ритму в його виконанні.

Розглянемо два найбільш популярних інструмента розвитку почуття ритму. Перший – це арифметичний рахунок. Потрібно розмежувати дві функції, які він може виконувати:

1) використовувати рахунок, як арифметичну схему, на підставі якої вибудовується виконання. Тут учень бачить своє завдання в тому, щоб виконати звуки на певний рахунок (одна нота на раз, дві ноти на два і т.д.).

Такий рахунок можна назвати арифметичним рахунком і він безсумнівно шкідливий, оскільки привчає будувати музичний рух не на основі почуття ритму, а на основі арифметичного рахунку. Музикант зі слабким почуттям ритму, навчившись грати з арифметичним рахунком, потрапляє в ситуацію, коли він може грати без використання почуття ритму. Це дуже вигідно для педагога оскільки дає швидкі результати (учень починає грати вірно ритмічно), але на жаль сприяє погіршенню почуття ритму.

2) розшифровка нотного запису. Такий арифметичний рахунок використовується і професійними музикантами, оскільки надає велику допомогу, особливо при зчитуванні складних ритмічних малюнків. Але потрібно розуміти, що почуття ритму в данному випадку грає тільки опосередковану роль і повністю активується тільки при виконанні.

Другий спосіб розвитку почуття ритму – це метроном. Але і в роботі з метрономом також є деякі складності. Метроном розподіляє час на рівні проміжки. У музиці дуже часто має місце таке виконання при якому дві восьмі не рівні чверті, чверті не рівні восьмим і т.д. Мікро-прискорення і

мікро-уповільнення, а також інші невеликі відхилення від ритму і метра, що стосуються музики, називаються агогікою. Її, зрозуміло, потрібно відрізнати від звичайної неритмічної гри, яка відбувається за найбільш банальних причин (нетреновані пальці «западають» на грифі і т.п.). Розподіл часу метрономом до найменших часток секунди елімінує музичний ритм і такі прийоми як *ritenuto*, *diminuendo* і т.д. Тому використовувати метроном потрібно вдумливо, застосовуючи різні способи занять.

Для досягнення позитивного і стійкого результату слід звернутися до найбільш правильного і випробуваного методу, який не втратив свого виховного значення і в наш час – до методу засвоєння початкової елементарної ритмічної дисципліни до початку навчання на скрипці шляхом сольфеджування з обов'язковим вираховуванням тривалості нот та їх угруповань. Потім цей же метод застосовується на досліджуваному матеріалі на скрипці. Засвоєний таким чином ритм допомагає організувати і зібрати воедино різномірні завдання, які супроводжують нотний текст та його відтворення.

У початковому навчанні слід уникати зайвих нагромаджень технічних труднощів для учня, щоб дати йому можливість у більшій мірі зосередити свою увагу на особливостях ритму, після чого вже стає можливим розширення меж наступних завдань. Так, елементарний метр і найпростіші варіанти його можуть бути засвоєні спочатку на відкритих струнах, а потім на мелодійному уривку [5].

Вже з перших кроків у початківця-музиканта необхідно виробити відчуття рівномірного руху як великих частин тіла (корпуса, рук), так і рухів кисті і пальців. Ці ігрові прийоми та навички стануть основою більш складних ритмічних уявлень. Рівномірна метрична пульсація стає основою, що є умовою стійкості темпу і ритмічного руху. Важливим питанням подальшого розвитку почуття ритму є формування вміння грати стійко, але в той же час з ритмічної свободою.

Первісний розвиток почуття ритму має йти в безпосередньому зв'язку з формуванням виконавських навичок. Учень повинен придбати якісні навички гри з опорою, навчитися точно ставити та знімати пальці з грифу. Робота над артикуляцією є одним із завдань зміцнення почуття ритму. Кожен тип артикуляції не тільки вимагає відповідного темпу, а й обґрунтовує його. У будь-якому випадку необхідно забезпечувати метричну рівність однаковим штрихом.

Висновки та перспективи подальших розвідок напряму. Періоду первісного виховання почуття ритму належить дуже істотна роль. Саме в цей період визначаються подальші перспективи навчання музики, виявляється часом вирішальний вплив на всю ритмічну майбутність учня.

Не засвоївши азів ритмічної грамотності, не опанувавши необхідними при цьому вміннями і навичками, дитина - музикант, зрозуміло, не зможе в подальшому рухатися по висхідній лінії. Все це відомо досвідченим педагогам-практикам та найсерйознішим чином оцінює початкову фазу ритмічного виховання.

У ранньому віці музично-ритмічне почуття проявляється в тому, що слухання музики абсолютно безпосередньо супроводжується тими чи іншими руховими реакціями, які більш-менш точно передають ритм музики. Воно лежить в основі всіх тих проявів музичальності, які пов'язані зі сприйняттям і відтворенням тимчасового ходу музичного руху.

Музика і рух такі ж взаємозалежні поняття, як звук і його ритмічна організація. Тимчасовий початок, ритмічний малюнок складають основу звуків, а, отже, і музичного образу.

Протягом не одного десятка років педагоги використовують рух як засіб музичного розвитку. У прогресивних педагогічних системах музичного виховання руху відводилося особливе місце, так як музиканти визнавали за ним можливість не тільки вдосконалювати тіло, а й розвивати духовний світ людини.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Артоболевская А. Д. Первая встреча с музыкой: учеб. пособие / А. Д. Артоболевская. – М. : Советский композитор, 1990. – 103 с.
 2. Жак-Далькроз Э. Ритм / Э. Жак-Далькроз. – М.: Классика XXI, 2006. – 248 с.
 3. Теплов Б. М. Психология музыкальных способностей / Б. М. Теплов. – М., Л.: АПН РСФСР, 1947. – 355 с.

УДК: 372.46. 811

ЗМІСТОВІ І СТРУКТУРНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ-ФІЛОЛОГІВ

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Важливою умовою

4. Лучинина О. Винокурова Е. Некоторые секреты развития музыкальных способностей / О. Лучинина, Е. Винокурова. – Астрахань, Проект «LENOLIUS», 2010. – 68 с.

5. Мострас К. Г. Ритмическая дисциплина скрипача. Методический очерк / К. Г. Мострас. – М., Л.: Государственное музыкальное издательство, 1951. – 307 с.

REFERENCES

1. Artobolevskaya, A. D. (1990). *Pervaya vstrecha s muzykoy. Uchebnoe posobie*. [The first meeting with music]. Moscow: Sovetskiy kompozitor.
 2. Zhak-Dalkroz, E. (2006). *Ritm*. [Rhythm]. Moscow: Klassika XXI.
 3. Teplov, B. M. (1947). *Psihologiya muzyikalnyih sposobnostey*. [Psychology of musical abilities]. M. -L.: APN RSFSR.
 4. Luchinina. O., Vinokurova, E. (2010). *Nekotoryie sekretyi razvitiya muzyikalnyih sposobnostey*. [Some secrets to the development of musical abilities]. Astrahan, Proekt «LENOLIUS».
 5. Mostras, K. G. (1951). *Ritmicheskaya distsiplina skripacha. Metodicheskij ocherk*. [Rhythmic discipline of the violinist. Methodical essay]. M., L.: Gosudarstvennoe muzyikalnoe izdatelstvo.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

КОРНЮХІНА Анна Валентинівна – аспірант Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка.

Наукові інтереси: методика музичного виховання, формування та розвиток музичних здібностей.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

KORNYUKHINA Anna Valentinovna – postgraduate student of Sumy State Pedagogical University named after A. S. Makarenko.

Circle of research interests: methods of musical education, formation and development of musical abilities.

Дата надходження рукопису 21. 09. 2017 р.

КОСТОЛОВИЧ Тетяна Василівна – аспірант кафедри теорії та методик початкового навчання Рівненського державного гуманітарного університету email: tkostolovich@ukr.net

модернізації системи вищої педагогічної освіти є розвиток професійної компетентності